

Health & Research Journal

Vol 3, No 4 (2017)

Volume 3 Issue 4 October - December 2017

The role of teamwork in nursing

Evangelia Prevyzi

doi: [10.12681/healthresj.22210](https://doi.org/10.12681/healthresj.22210)

To cite this article:

Prevyzi, E. (2017). The role of teamwork in nursing. *Health & Research Journal*, 3(4), 179–184.
<https://doi.org/10.12681/healthresj.22210>

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ

Πρεβύζη Ευαγγελία

Νοσηλεύτρια, MSc, PhD (c), Νεφρολογική Κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Πειραιά «Τζάνειο»

DOI: 10.5281/zenodo.1134670

Περίληψη

Εισαγωγή: Η υγεία και η ασφάλεια των ασθενών είναι συνάρτηση της εφαρμογής πολύπλοκων θεραπειών, των προηγμένων θεραπευτικών τεχνολογιών αλλά και της δημιουργίας ομάδων εργασίας.

Σκοπός: Ο σκοπός της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης ήταν να καθορισθεί ο ρόλος της ομάδας εργασίας στην νοσηλευτική.

Μεθοδολογία: Η παρούσα συστηματική ανασκόπηση βασίστηκε στην αναζήτηση δημοσιευμένων ερευνών, συστηματικών ανασκοπήσεων σε διεθνείς (Pubmed, Cinahl, Medline) και ελληνικές (Iatrotek) βάσεις ηλεκτρονικών δεδομένων, με θέμα τον ρόλο της ομάδας εργασίας στην νοσηλευτική, κατά το χρονικό διάστημα 2006-2017. Βρέθηκαν 32 μελέτες που πληρούσαν τα κριτήρια για τη συμμετοχή τους στην ανασκόπηση.

Αποτελέσματα: Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των μελετών η δημιουργία ομάδων εργασίας εξασφαλίζει υψηλό επίπεδο ποιότητας στις παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας. Επιτυγχάνεται η εύρυθμη λειτουργία των νοσηλευτικών τμημάτων καθώς αλλάζουν οι συνθήκες εργασίας των νοσηλευτών. Η δημιουργία ομάδων εργασίας, επιφέρει αλλαγές στον τρόπο δράσης των νοσηλευτών τόσο μέσα από τη δομή της ομάδας, την στοχοθεσία αρμοδιοτήτων, όσο και με την παρακολούθηση αυτών, την αξιολόγηση της στάσης της ομάδας, την αμοιβαία υποστήριξη και την επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας.

Συμπεράσματα: Η προώθηση της κουλτούρας της ομάδας εργασίας στην νοσηλευτική είναι καθοριστική. Η επικαιροποίηση των γνώσεων του νοσηλευτικού προσωπικού χρειάζεται να εστιάζει περισσότερο στην αποτελεσματικότητα της δημιουργίας ομάδων εργασίας. Η αναβάθμιση της νοσηλευτικής πρακτικής απαιτεί επαρκείς γνώσεις αλλά και άριστη επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των νοσηλευτών.

Λέξεις-κλειδιά: Εκπαίδευση νοσηλευτών, ηγεσία, ομάδες εργασίας υγειονομικής περίθαλψης.

Υπεύθυνος αλληλογραφίας: Πρεβύζη Ευαγγελία, Διεύθυνση: Κωστή Παλαμά 154 Δραπετσώνα, Κινητό: 6976793948, Email: litsaprev@gmail.com

THE ROLE OF TEAMWORK IN NURSING

Prevyzi Evangelia

RN, MSc, PhD (c), Nephrology Clinic, "Tzaneio" General Hospital of Piraeus, Greece

DOI: 10.5281/zenodo.1134670

Abstract

Introduction: Patients' health and safety depends on the application of complex treatments and advanced therapeutic technologies and the creation of team work.

Aim: The aim of the present literature review was to determine the role of the team work on nursing.

Methodology: This systematic review was based in the research of publised systematic reviews and research studies which were drawn from foreign electronic databases (Pubmed, Medline, Scopus) and Greek (Iatrotek), on the role of the working group on nursing and were carried out during the period 2006-2017. 32 studies were found that met the criteria for their participation in the review.

Results: The promotion of team work is essential for the high level of quality in healthcare services. Achieve the proper functioning of nursing departments as changing nurses' working conditions. The team work, makes changes to the way nurses action both within the team structure, goal setting powers and the monitoring thereof, evaluation of group attitudes, mutual support and communication between team members.

Conclusions: The promotion of the culture of the team work on nursing is crucial. The update of the nursing staff knowledge needs to focus more on the effectiveness of team work. The upgrading of nursing practice requires adequate knowledge and excellent communication and collaboration among nurses.

Key-words: Nursing education, leadership, health care team work.

Corresponding author: Prevyzi Evangelia, Address: Kosti Palama 154 Drapetsona, Mobile: 6976793948, Email: litsaprev@gmail.com

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η υγεία και η ασφάλεια των ασθενών δεν είναι μόνο συνάρτηση της εφαρμογής πολύπλοκων θεραπειών και προηγμένων θεραπευτικών τεχνολογιών, αλλά και συνάρτηση του βαθμού στον οποίο οι επαγγελματίες της υγειονομικής περίθαλψης εκπληρώνουν τα καθήκοντά τους αποτελεσματικά ως ομάδα. Γι' αυτό είναι απαραίτητο να γίνεται αξιολόγηση των νοσηλευτικών ομάδων.¹⁻⁴

Η σύσταση Επιτροπής Διασφάλισης Ποιότητας κρίνεται απαραίτητη στο χώρο της νοσηλευτικής, όπου θα συμμετέχουν όλες οι κατηγορίες των επαγγελματιών υγείας, για να ελέγχουν και να αξιολογούν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και να προβαίνουν σε βελτιώσεις αυτών εάν κρίνεται απαραίτητο.¹⁻⁴

Για την διαμόρφωση ομάδων εργασίας, αποτελεί μείζον θέμα η παρακίνηση. Οι στόχοι της ομάδας οφείλουν να είναι προσανατολισμένοι στην εξατομικευμένη φροντίδα των ασθενών και να χαρακτηρίζονται από υψηλή ποιότητα. Οι διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης, οι διαφορετικότητες των γενεών των μελών που απαρτίζουν την ομάδα απαιτούν την τεχνική της «ανοιχτής» επικοινωνίας της ομάδας, τον εμπλουτισμό της εργασίας με συμμετοχή της ομάδας στην λήψη αποφάσεων, και με εναλλαγή θέσεων.¹⁻⁴

Ο σαφής καθορισμός των στόχων της ομάδας και η δέσμευση των μελών της για την υλοποίησή τους, η συνοχή και η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των συνεργατών, η δυνατότητα αυτονομίας, το δίκαιο σύστημα ανταμοιβής βασισμένο στην αναγνώριση της προσφοράς έργου αποτελούν ισχυρά κίνητρα για τη βελτίωση της αποδοτικότητας της νοσηλευτικής ομάδας.¹⁻⁴

Γι' αυτό, θεωρείται απαραίτητο η διοίκηση να τηρεί την αξιοκρατική αξιολόγηση των μελών της ομάδας. Η δημιουργία ομάδων εργασίας επιφέρει αλλαγές σε τομείς που συνδέονται την ηγεσία, τη δομή της ομάδας, την στοχοθεσία αρμοδιοτήτων, την παρακολούθηση αυτών, την αξιολόγηση της στάσης της ομάδας, την αμοιβαία υποστήριξη και την επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας.⁴⁻⁸

Η συμμετοχή των νοσηλευτών στην ανάληψη πρωτοβουλιών είναι απαραίτητο να υποστηρίζεται και να επιδιώκεται. Οι νοσηλευτές είναι σημαντικό να ενθαρρύνονται να επιλύουν ομαδικά τα προβλήματα σε όλα τα επίπεδα. Η αναγνώριση της προσφοράς των νοσηλευτών είναι στοιχείο που οδηγεί σε ανύψωση του φρονήματος των νοσηλευτών αναβαθμίζοντας έτσι την ποιότητα της εργασίας τους μέσω μιας πολιτικής κινήτρων.⁴⁻⁸

Η μέριμνα για την ικανοποίηση των φιλοδοξιών και των αναγκών των νοσηλευτών είναι διαρκής. Η εστίαση της ηγεσίας στην βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών συνδέεται άμεσα με τους στόχους των ομάδων εργασίας για απόδοση ποιοτικού έργου. Η συνεχιζόμενη και δια βίου εκπαίδευση των νοσηλευτών στους τομείς αρμοδιότητάς τους, στοχεύει προς αυτή την κατεύθυνση. Η ανάπτυξη των ομάδων εργασίας ικανοποιεί τις ανάγκες των νοσηλευτών και μέσα από αυτή την διεργασία επωφελείται και η εκάστοτε Νοσηλευτική Υπηρεσία από τα επιτεύγματα τους.⁴⁻⁸

Η ανάθεση αρμοδιοτήτων στη νοσηλευτική ομάδα σε συνδυασμό με θετική αποτίμηση του έργου της αποτελεί ισχυρό κίνητρο αφού συντελεί στην επαγγελματική εξέλιξη των μελών της και στην προαγωγή τους. Κι αυτή η ενέργεια είναι ιδιαίτερα

σημαντική καθώς απουσιάζουν τα οικονομικά κίνητρα, αφού οι αποδοχές και τα επιδόματα επικινδυνότητας της εργασίας καθορίζονται από εθνικές συλλογικές συμβάσεις.⁴⁻⁸

Η δημιουργία ομάδων εργασίας στην Νοσηλευτική κρίνεται αναγκαία διότι εξασφαλίζει: υψηλό επίπεδο ποιότητας στις παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας και επιτυγχάνεται εύρυθμη λειτουργία των νοσηλευτικών τμημάτων καθώς αλλάζουν οι συνθήκες εργασίας των νοσηλευτών και αυξάνεται η ικανοποίησή τους από την εργασία.⁴⁻⁸

Ο ηγέτης της ομάδας εργασίας έχει καθοριστικό ρόλο. Οι ικανότητες διοίκησης, ο εκπαιδευτικός ρόλος του καθορίζει σε σημαντικό βαθμό τις δομές παροχής φροντίδας, οριοθετεί τις αρμοδιότητες των μελών της ομάδας, εξασφαλίζει περιβάλλον εμπιστοσύνης, συνεργασίας και επικοινωνίας. Αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για την επίτευξη της επιτυχίας μιας νοσηλευτικής ομάδας και συμβάλλει στην υψηλή ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας.⁴⁻⁸

ΣΚΟΠΟΣ

Ο σκοπός της παρούσας συστηματικής ανασκόπησης ήταν να διερευνηθεί ο ρόλος της ομάδας εργασίας στη νοσηλευτική.

ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ

Αναζήτηση της βιβλιογραφίας

Πραγματοποιήθηκε συστηματική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και αναζήτηση δημοσιευμένων ερευνών, συστηματικών ανασκοπήσεων στη διεθνή βάση ηλεκτρονικών δεδομένων Pubmed και στην ελληνική βάση ηλεκτρονικών δεδομένων Iatrotek, με θέμα τον ρόλο της ομάδας εργασίας στην

νοσηλευτική. Οι λέξεις-κλειδιά: που χρησιμοποιήθηκαν ήταν «εκπαίδευση νοσηλευτών», «ηγεσία», «ομάδες εργασίας υγειονομικής περίθαλψης» σε όλους τους δυνατούς συνδυασμούς. Αρχικά έγινε αναζήτηση της περίληψης των άρθρων. Συλλέχτηκαν 76 άρθρα. Έπειτα έγινε ανάγνωση της περίληψης και στην συνέχεια απορρίφθηκαν τα 44 άρθρα βάσει των κριτηρίων αποκλεισμού. Τα κριτήρια αποκλεισμού αποτέλεσαν οι μελέτες περίπτωσης, τα άρθρα που το πλήρες κείμενο ήταν στην γαλλική και γερμανική γλώσσα καθώς και αυτά που ήταν εκτός του χρονικού περιορισμού που τέθηκε αναφορικά με την ημερομηνία δημοσίευσης των άρθρων (2006-2017), (Διάγραμμα ροής 1). Τελικά, εντάχθηκαν 32 μελέτες στην ανασκόπηση μετά από μελέτη του πλήρους κειμένου των μελετών που αφορούσαν τον ρόλο της ομάδας εργασίας στην νοσηλευτική.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα αποτελέσματα της συστηματικής αυτής ανασκόπησης καταγράφηκαν ως εξής:

Οι θεματικές ενότητες της μελέτης αναφέρονται στα συστατικά επιτυχίας της ομάδας εργασίας στην νοσηλευτική, στους τρόπους ελέγχου των ομάδων εργασίας, στη σχέση της ομάδας εργασίας με την παροχή υψηλού επιπέδου νοσηλευτικής φροντίδας, στα εργαλεία μέτρησης της ιεράρχησης της ομάδας εργασίας, στον ρόλο της ηγεσίας για την προώθηση της κουλτούρας της ομαδικής εργασίας και στα προγράμματα εκπαίδευσης για την ομαδική εργασία, (Πίνακας 1).

Ευρήματα της μελέτης των Poghosyan και συν.,⁹ έδειξαν ότι η αυτονομία και οι ευνοϊκές σχέσεις με την ηγεσία βελτιώνουν την ομαδική εργασία.

Υποστήριξαν ότι οι οργανωτικές αλλαγές στα νοσοκομεία πρέπει να επικεντρωθούν στην προώθηση της αυτονομίας και στην βελτίωση της σχέσης μεταξύ των νοσηλευτών και της ηγεσίας για να αναβαθμιστεί η ομαδική εργασία και κατά συνέπεια, η φροντίδα των ασθενών.

Οι Castner και συν.,¹⁰ οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι η ομαδική εργασία μέσω του ελέγχου της νοσηλευτικής πρακτικής οδηγεί στην βελτίωση της ποιότητας της νοσηλευτικής φροντίδας. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο για τις αντιλήψεις σχετικά με την ομάδα εργασίας TeamWork Perceptions Questionnaire (T-TPQ). Και οι πέντε διαστάσεις της ομαδικής εργασίας είχαν υψηλότερα σκόρ για εκείνους που είχαν υψηλό επίπεδο ελέγχου της νοσηλευτικής πρακτικής σε σύγκριση με εκείνους που δεν είχαν. Απαιτείται περαιτέρω μελέτη για να κατανοηθεί ο έλεγχος της πρακτικής ως πιθανός συντονιστής της αποτελεσματικής ομαδικής εργασίας.¹⁰⁻¹¹

Η συστηματική ανασκόπηση του Manser και συν.,¹² εξέτασε την τρέχουσα έρευνα σχετικά με την αναγκαιότητα της ομαδικής εργασίας σε ιδιαίτερα δυναμικούς τομείς της υγειονομικής περίθαλψης, όπως Χειρουργεία, ΜΕΘ, ΤΕΠ, Μονάδες Τραύματος και Ανάνηψη. Τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα υποστηρίζουν ότι υπάρχει σημαντική σχέση μεταξύ της ομαδικής εργασίας και της ασφάλειας των ασθενών. Σε μελέτες που διερεύνησαν τους παράγοντες που συμβάλλουν στην εξέλιξη των κρίσιμων περιστατικών με ανεπιθύμητα αποτελέσματα βρέθηκε ότι η ομαδική εργασία διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο τόσο στην πρόκληση όσο και στην πρόληψη αυτών των αποτελεσμάτων.

Σε έρευνες που εστίαζαν στις αντιλήψεις των νοσηλευτών για την ομαδική εργασία βρέθηκε ότι οι αντιλήψεις του προσωπικού για την ομαδική εργασία σχετίζονται τόσο με την ασφάλεια που ένοιωθε το προσωπικό στον εργασιακό χώρο όσο και με την ποιότητα της περίθαλψης των ασθενών. Οι αντιλήψεις για την ομαδική εργασία και το στυλ ηγεσίας συνδέθηκαν με την ευημερία του προσωπικού, η οποία μπορεί να επηρεάσει την ικανότητά του να παρέχει ασφαλή φροντίδα στους ασθενείς. Άλλες μελέτες έδειξαν ότι οι συμπεριφορές των μελών μιας ομάδας που σχετίζονται με υψηλή κλινική απόδοση, οφείλονται στην εφαρμογή από την ηγεσία μοτίβων επικοινωνίας, και συντονισμού, που υποστηρίζουν την αποτελεσματική ομαδική εργασία.¹²

Η ομαδική εργασία αποτελεί βασικό συστατικό της ποιότητας και της ασφάλειας της παρεχόμενης νοσηλευτικής φροντίδας στα νοσοκομεία. Σκοπός της μελέτης του Castner και συν.,¹³ ήταν η δοκιμή της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου για τις αντιλήψεις σχετικά με την ομάδα εργασίας TeamWork Perceptions Questionnaire (T-TPQ). Το ερωτηματολόγιο δόθηκε ηλεκτρονικά σε δείγμα 456 νοσηλευτών. Τα συμπεράσματα έδειξαν ότι πρόκειται για ένα έγκυρο και αξιόπιστο εργαλείο για την μέτρηση των ιεραρχικών σχέσεων της ομαδικής εργασίας καθώς και των δεξιοτήτων και συμπεριφορών μέσα στην ομάδα εργασίας.

Οι Kalisch και συν.,¹⁴ μελέτησαν τους παράγοντες επιτυχίας και το ιδανικό μέγεθος μιας ομάδας εργασίας με στόχο το υψηλό επίπεδο νοσηλευτικής ομαδικής εργασίας. Το δείγμα της μελέτης ήταν 2265 νοσηλευτές. Παράγοντες που συσχετίστηκαν

με την επιτυχία μιας ομάδας εργασίας ήταν η εμπιστοσύνη, η ύπαρξη ομάδας προσανατολισμού, η δημιουργία αντιγράφων ασφαλείας, η εφαρμογή πρωτοκόλλων και η προσιτή ηγεσία. Για τη βελτιστοποίηση της νοσηλευτικής ομαδικής εργασίας, προτάθηκε η εφαρμογή στρατηγικής για τη μείωση του μεγέθους των ομάδων εργασίας στην νοσηλευτική.

Εξαιτίας αναφορών των MME στην Γερμανία σε κλινικά λάθη κατά την διάρκεια των τελευταίων μηνών διενεργήθηκε μελέτη από τους Schmidt και συν.,¹⁵ μετά την εφαρμογή Προγραμμάτων Κατάρτισης σχετικά με την ασφάλεια των ασθενών. Σε περιβάλλοντα υψηλής τεχνολογίας με κλιμακούμενο φόρτο εργασίας και διεπιστημονική οργάνωση, τα μέλη του νοσηλευτικού προσωπικού βρίσκονται αντιμέτωπα με αυξανόμενες απαιτήσεις σε γνώσεις και δεξιότητες. Παρατηρήθηκε ότι βελτίωσαν την συμμόρφωση τους στα πρωτόκολλα, τις ικανότητες τους και την επικοινωνία, μέσα από τη δημιουργία ομάδων εργασίας με αποτέλεσμα την εμφανή μείωση των κλινικών σφαλμάτων. Οι νοσηλευτές, καταλήγει η έρευνα, είναι απαραίτητο να εκπαιδεύονται έτσι ώστε η απόδοση τους να μπορεί να βασιστεί σε διαπροσωπικές δεξιότητες μέσα σε ομάδες εργασίας.

Ο σκοπός της μελέτης των Hekmat και συν.,¹⁶ ήταν να καθοριστεί η στάση των ηγετικών μελών των Νοσοκομείων σχετικά με την ομαδική εργασία. Αυτή η μελέτη πραγματοποιήθηκε το 2014 σε 171 ηγετικά μέλη, τεσσάρων Πανεπιστημιακών Νοσοκομείων. Τα ευρήματα έδειξαν ότι ο ρόλος της ηγεσίας είχε την υψηλότερο σκόρ συσχέτισης με την λειτουργία των ομάδων εργασίας, ενώ η αμοιβαία υποστήριξη μεταξύ των μελών της ομάδας εργασίας

είχε το χαμηλότερο σκορ. Τα ηγετικά μέλη των Νοσοκομείων φάνηκε ότι έχουν θετική στάση για την ομάδα εργασίας. Ακόμη έχουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της κουλτούρας της ομάδας εργασίας μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα.

Η μελέτη του Vertino και συν.,¹⁷ είχε στόχο να καθορίσει εάν η κατάρτιση οδηγίων (TeamSTEPS) για την δημιουργία ομάδων εργασίας θα βοηθούσε στην βελτίωση της στάσης των νοσηλευτών απέναντι στην ομαδική εργασία. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι νοσηλευτές θεωρούν την ομαδική εργασία σημαντική για την ασφάλεια των ασθενών, και υποστηρίζουν ότι συμβάλει καίρια στην αποφυγή κλινικών σφαλμάτων. Αποδείχτηκε η αναγκαιότητα της κατάρτισης οδηγίων (TeamSTEPS) για την δημιουργία ομάδων εργασίας και χαρακτηρίστηκε ως μια δυναμική, προκλητική και συναρπαστική ενέργεια για τη Νοσηλευτική.

Η πιλοτική δοκιμή της έρευνας των Baker και συν.,¹⁸ είχε δείγμα 495 νοσηλευτές από διάφορες δομές υγειονομικής περίθαλψης. Τα προγράμματα κατάρτισης των ομάδων όπως το TeamSTEPS, έχουν σχεδιαστεί για να βελτιώσουν τις δεξιότητες των συμμετεχόντων σε αυτά. Σύμφωνα με την έρευνα φάνηκε να είναι αποτελεσματικά, καθώς παρατηρήθηκε βελτίωση στο επίπεδο γνώσεων των μελών της ομάδας, και στις δεξιότητες τους αναφορικά με την ομαδική εργασία.

Ο στόχος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης του Tomey και συν.,¹⁹ ήταν να εντοπίσει στοιχεία από την πρόσφατη έρευνα που σχετίζονται με την νοσηλευτική ηγεσία και τις επιπτώσεις της στο περιβάλλον εργασίας και την δημιουργία ομάδων εργασίας. Τα αποτελέσματα της μελέτης εστιάστηκαν στην ποιότητα της ηγεσίας, στην

οργανωτική δομή, στο μοντέλο διαχείρισης, στις πολιτικές και τα προγράμματα του προσωπικού, στα πρωτόκολλα νοσηλευτικής φροντίδας, στην ποιότητα της περίθαλψης, στις διαβουλεύσεις, στην αυτονομία, στην κοινότητα και στο νοσοκομείο, στο ρόλο του νοσηλευτή ως εκπαιδευτή, στην ευρύτερη εικόνα της νοσηλευτικής, στις διεπιστημονικές σχέσεις και στην επαγγελματική ανάπτυξη. Τα σημεία αυτά όπως αναφέρεται παρέχουν τα αποδεικτικά στοιχεία για την τεκμηριωμένη διαχείριση της νοσηλευτικής και τις πρακτικές εφαρμογές της ηγεσίας.

Οι Powell και συν.,²⁰ πραγματοποίησαν έρευνα με στόχο την καλύτερη αξιοποίηση των νοσηλευτών που εργάζονταν πάνω από 20 χρόνια στον κλάδο των αερομεταφορών στην Αμερική. Από την έρευνα αναδείχτηκαν οι παράγοντες που σχετίζονταν με επιτυχημένα πληρώματα. Φάνηκε η συσχέτιση της μείωσης των σφαλμάτων, της καλύτερης έκβασης της υγείας των ασθενών και της ικανοποίηση των νοσηλευτών με την αλλαγή αντιλήψεων-στάσεων απέναντι στην ομαδική εργασία.

Οι Silva και συν.,²¹ είχαν σαν στόχο της μελέτης τους την διερεύνηση των γνώσεων των νοσηλευτών για την συστηματοποίηση της νοσηλευτικής φροντίδας και για το πως συμβάλλει στην εύρυθμη λειτουργία της ομάδας εργασίας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 69% των νοσηλευτών δεν είχε καμία γνώση σχετικά με τη συστηματοποίηση της νοσηλευτικής φροντίδας. Οι νοσηλευτές δικαιολόγησαν την έλλειψη γνώσης στην υπερφόρτωση εργασίας και στην έλλειψη έντυπων πρωτοκόλλων. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ανάγκη για περισσότερα κίνητρα από την ηγεσία προς αυτή την κατεύθυνση, έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η

αυτονομία στην νοσηλευτική πρακτική και να είναι εφικτή η μετάβαση από την θεωρία στην πράξη όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν.

Οι Moody και συν.,²² πραγματοποίησαν ανασκόπηση με στόχο την περιγραφή των κινήτρων της νοσηλευτικής ομάδας για την παροχή φροντίδας υψηλού επιπέδου προς τους ασθενείς. Οι τεκμηριωμένες θεωρίες των κινήτρων στη νοσηλευτική επικεντρώνονται στον τρόπο οργάνωσης της νοσηλευτικής υπηρεσίας. Προτείνεται η ηγεσία να εφαρμόζει στρατηγικές για την υποστήριξη της κουλτούρας της ομάδας εργασίας. Η παροχή κινήτρων για τη βέλτιστη φροντίδα, βασίζονται στην αναγνώριση των χαρακτηριστικών και των ατομικών διαφορών των μελών της νοσηλευτικής ομάδας.

Οι Gillespi και συν.,²³ μελέτησαν 179 χειρουργικές επεμβάσεις καρδιάς, αγγείων, ανώτερου γαστρεντερικού συστήματος, ήπατος και χολής. Παρατήρησαν ότι το 60% των ανεπιθύμητων ενεργειών στη χειρουργική επέμβαση ήταν αποτέλεσμα της κακής επικοινωνίας στην ομάδα εργασίας. Έτσι μελέτησαν τις επιδόσεις των νοσηλευτικών ομάδων του χειρουργείου μετά την εφαρμογή προγράμματος κατάρτισης με στόχο την βελτίωση των δεξιοτήτων τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική βελτίωση στις δεξιότητες των ομάδων εργασίας και σχετίστηκαν με τον επαναπροσδιορισμό του επαγγελματικού ρόλου των νοσηλευτών και την αλλαγή κουλτούρας της ομάδας.

Οι Whittaker και συν.,²⁴ παρατηρώντας ότι η ανεπάρκεια των δεξιοτήτων των ομάδων εργασίας του χειρουργείου συμβάλλει στην εμφάνιση ανεπιθύμητων ενεργειών κατά τη διάρκεια της

χειρουργικής επέμβασης πραγματοποίησαν συστηματική ανασκόπηση για τον εντοπισμό εργαλείων αξιολόγησης της ομαδικής εργασίας. Περιγράφηκαν οκτώ εργαλεία αξιολόγησης της ομαδικής εργασίας. Συμπεράναν ότι η ενσωμάτωση της κατάρτισης και αξιολόγησης της ομαδικής εργασίας στα προγράμματα σπουδών είναι απαραίτητη.

Οι Oldland και συν.,²⁵ μελέτησαν τους γραπτούς προβληματισμούς 159 μεταπτυχιακών νοσηλευτών για τις αντιλήψεις τους για την συμμετοχική μάθηση που βασίζεται στην ομάδα, τις συμπεριφορές των ομάδων και τις κλινικές επιδόσεις. Συμπεράναν ότι η μάθηση με βάση την ομάδα είναι μια διδακτική στρατηγική που προωθεί την επίλυση προβλημάτων, την κριτική σκέψη και την αποτελεσματική ομαδική εργασία και τις επικοινωνιακές δεξιότητες.

Οι Currey και συν.,²⁶ διενέργησαν ανάλογη μελέτη με δείγμα 32 μεταπτυχιακού φοιτητές νοσηλευτικής από την Αυστραλία. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές αντιλαμβάνονται ότι η επαγγελματική τους ανάπτυξη επιταχύνθηκε λόγω των δεξιοτήτων και των γνώσεων που απόκτησαν μέσω της συμμετοχικής εκπαίδευσης που βασίζεται στην ομάδα. Ο τρόπος αυτός εκπαίδευσης όπως αναφέρουν προσφέρει βαθιές και ικανοποιητικές μαθησιακές εμπειρίες για την απόκτηση κριτικής σκέψης, κουλτούρας της ομαδικής εργασίας, επικοινωνιακών δεξιοτήτων και γνώσης εξειδικευμένων πρακτικών.

Ο Epstein,²⁷ διενέργησε πιλοτική έρευνα με σκοπό τη διερεύνηση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων και των αντιλήψεων των φοιτητών σχετικά με συμμετοχική μάθηση που βασίζεται στην ομάδα σε

ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα νοσηλευτικής σχετικά με τις δυσχέρειες επικοινωνίας. Δεκαεννέα μεταπτυχιακοί φοιτητές συμμετείχαν στην μελέτη. Τα αποτελέσματα της μελέτης υποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα του τρόπου αυτού εκπαίδευσης καθώς παρέχει στις ομάδες φοιτητών ευκαιρίες να εφαρμόσουν το περιεχόμενο των μαθημάτων με επίλυση προβλημάτων που ακολουθούνται από άμεση ανατροφοδότηση και τονίζουν την ανάγκη της προώθησης της κουλτούρας της ομάδας.

Οι Kim και συν.,²⁸ είχαν και αυτοί σαν στόχο της έρευνας τους τις επιπτώσεις της συμμετοχικής μάθησης που βασίζεται στην ομάδα, στους 63 φοιτητές νοσηλευτικής στην Κορέα. Και αυτή η μελέτη κατέδειξε ότι πρόκειται για μια αποτελεσματική διδασκαλία για την ενίσχυση της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων, της γνώσης και της κλινικής απόδοσης. Η συστηματική ανασκόπηση του Sisk και συν.,²⁹ είχε σαν στόχο την ανάδειξη της συμμετοχικής μάθησης που βασίζεται στην ομάδα. Δεκαεπτά άρθρα αποτέλεσαν το δείγμα της μελέτης. Φάνηκε ότι η μέθοδος αυτή εκμάθησης αναπτύχθηκε για να βοηθήσει τους φοιτητές νοσηλευτικής να επιτύχουν τους στόχους των μαθημάτων ενώ παράλληλα να μάθουν να λειτουργούν ομαδικά. Οι φοιτητές φάνηκαν ικανοποιημένοι από την μέθοδο εκμάθησης και βαθμολογούνταν υψηλότερα στις εξετάσεις. Ωστόσο, απαιτούνται περαιτέρω ποιοτικές και πειραματικές μελέτες για την δυνατότητα που παρέχει η μέθοδος αυτή διδασκαλίας στους φοιτητές να λειτουργούν καλά σε ομάδες.

Οι Whitley και συν.,³⁰ πραγματοποίησαν συστηματική ανασκόπηση με στόχο την ανάδειξη

της συμμετοχικής μάθησης που βασίζεται στην ομάδα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η μάθηση που βασίζεται στην ομάδα βοηθά τους εκπαιδευτές να αναπτύξουν μια ενεργό προσέγγιση διδασκαλίας στην τάξη μέσω της ομαδικής εργασίας. Η υποδομή δεσμεύει τους μαθητές στη διαδικασία εκμάθησης μέσω της αξιολόγησης της ετοιμότητας, της επίλυσης προβλημάτων μέσα από ομαδικές συζητήσεις και μέσω της ανατροφοδότησης.

Οι Chau και συν.,³¹ διενέργησαν έρευνα για τις αντιλήψεις για την ομάδα εργασίας μεταξύ των μελών διεπιστημονικών ομάδων. Το δείγμα αποτέλεσαν 234 επαγγελματίες υγείας που αποτελούνταν από νοσηλευτές, μαιές, μαιευτήρες και αναισθησιολόγους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι όλοι οι συμμετέχοντες θεωρούν αναγκαία την προώθηση της κουλτούρας της ομάδας για την επίτευξη της διεπαγγελματικής συνεργασίας.

Οι Grover και συν.,³² διερεύνησαν τις αντιλήψεις-στάσεις των νοσηλευτών του τμήματος Επειγόντων Περιστατικών. Το δείγμα της ανασκόπησης αποτέλεσαν 17 άρθρα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ομαδική εργασία βελτιώνει τις επιδόσεις των νοσηλευτών καθώς απαιτείται από αυτούς ένα σύνολο δεξιοτήτων που δεν είναι πάντα φυσικά διαθέσιμο σε όλους τους νοσηλευτές του τμήματος Επειγόντων Περιστατικών. Η οικοδόμηση μιας ισχυρής νοσηλευτικής ομάδας στο τμήμα αυτό, η οποία θα περιλαμβάνει ισχυρές δεξιότητες ηγεσίας και επικοινωνίας, είναι απαραίτητη για να αντιμετωπιστούν οι ιδιαίτερες απαιτήσεις του τμήματος.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ηγεσία στην νοσηλευτική οφείλει να έχει καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της κουλτούρας της ομάδας. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα νοσηλευτικής καθώς και αυτά για την επικαιροποίηση των γνώσεων του νοσηλευτικού προσωπικού χρειάζεται να εστιάσουν περισσότερο στα βασικά στοιχεία της αποτελεσματικότητας της ομάδας εργασίας. Ακόμη η σύσταση επιτροπών από ομάδες νοσηλευτών με αντικείμενο την επιμόρφωση των μελών της ομάδας είναι αναγκαία. Η αναβάθμιση της νοσηλευτικής πρακτικής απαιτεί γνώσεις αλλά και άριστη επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των νοσηλευτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

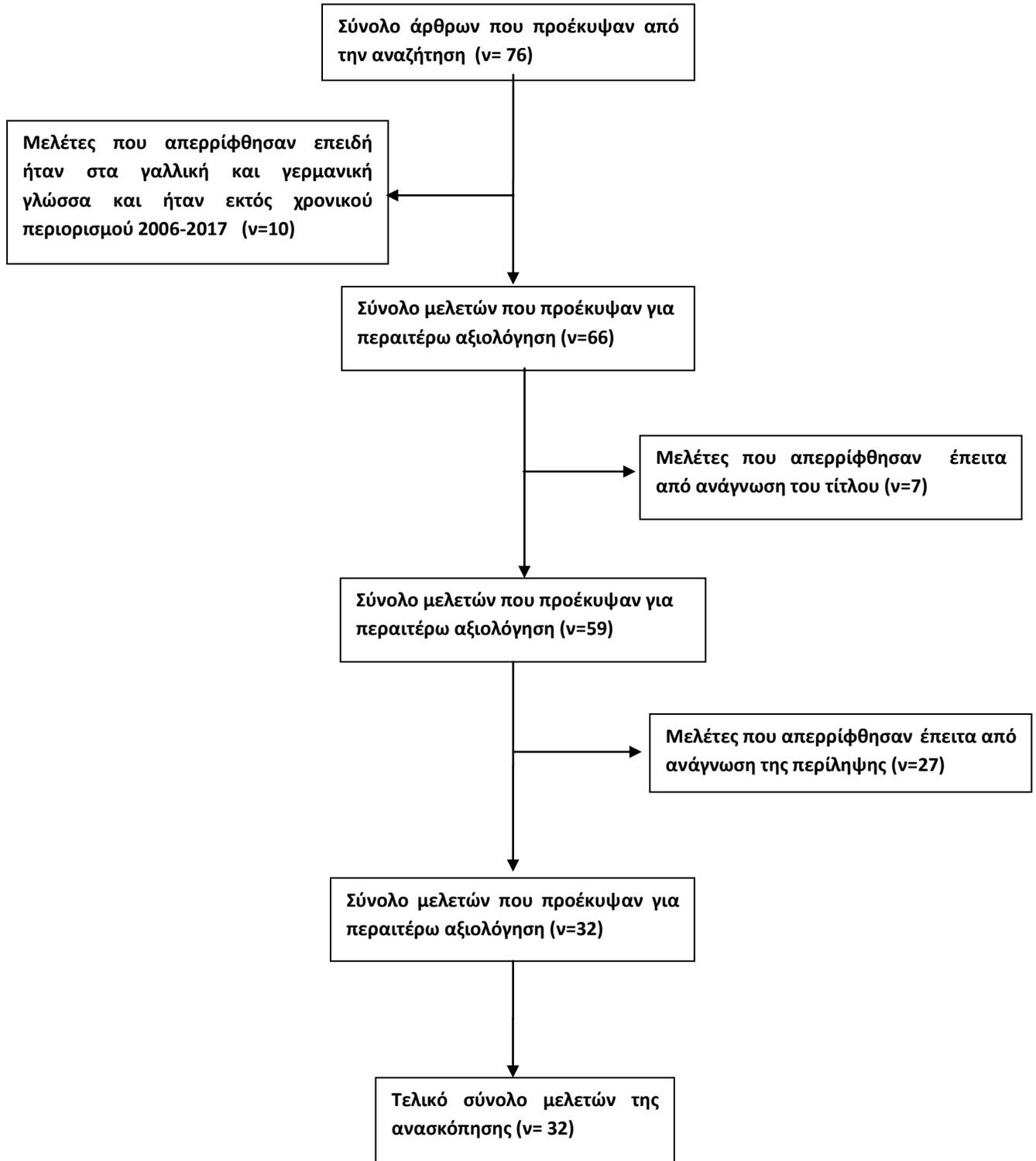
1. Babatsikou F, Gerogianni G. Nursing Department: Criteria of an achieved model. *Rostrum of Asclepius* 2012; 11 (1): 17-2 (in Greek).
2. Prevyzi E, Kollia Th. Leadership and motivation: Important concepts in nursing. *Rostrum of Asclepius* 2012; 11(1):473-483(in Greek).
3. Cogos Ch. Managment in public and private hospital in Greece. *Rostrum of Asclepius* 2011; 10(1): 10-21(in Greek).
4. Markovits Y, Monastiridou S. Motivation of the nursing staff in and a framework of realistic motives in a public hospital. *Rostrum of Asclepius* 2011; 10(4):502-514(in Greek).
5. Bratt M , Felzer M. Perceptions of professional practice and work environment of new graduates in a nurse residency

- program. *Contin Educ Nurs* 2011;42(12):559-68.
6. Hopkins L, Bromley E. Preparing New Graduates for Interprofessional Teamwork: Effectiveness of a Nurse Residency Program. *J Contin Educ Nurs* 2016;47(3):140-8.
 7. Bender M. Clinical Nurse Leader Integration Into Practice: Developing Theory To Guide Best Practice. *J Prof Nurs* 2016;32(1):32-40.
 8. Bender M. The current evidence base for the clinical nurse leader: a narrative review of the literature. *J Prof Nurs* 2014;30(2):110-23.
 9. Poghosyan L, Liu J. Nurse Practitioner Autonomy and Relationship with Leadership Affect Teamwork in Primary Care Practices: a Cross-Sectional Survey. *PJ Gen Intern*, 2016 (Epub ahead of print).
 10. Castner J, Ceravolo D, Foltz-Ramos K, Wu Y. Nursing Control Over Practice and TeamWork. *OJIN* 2013;18(2):3.
 11. TeamWork Perceptions Questionnaire (T-TPQ) in: "Measurement Tools", Team Strategies & Tools to Enhance Performance & Patient Safety (TeamSTEPP)2.0. Agency for Health care Research and Quality; Rockville, MD March 2014. <https://www.ashrg.gov/teamstepps/instructor/tools.html>
 12. Manser T. Teamwork and patient safety in dynamic domains of healthcare: a review of the literature. *Acta Anaesthesiol Scand* 2009; 53(20):145-51.
 13. Castner J. Validity and Reliability of the Brief TeamSTEPPS TeamWork Perceptions Questionnaire. *J Nurs Meas* 2012; 20(3):186-98.
 14. Kalisch BJ, Russell K, Lee KH. Nursing teamwork and unit size. *West J Nurs Res* 2013; 35(2):214-25.
 15. Schmidt CE, Hardit F, Moller J, Malchow B, Schmidt K, Bauer M. Improvement of team competence in operating room: Training programs from aviation. *Anaesthesist* 2010; 59(8):717-22,724-6.
 16. Hekmat SN, Dehnavieh R, Rahimisadegh R, Kohpeima , Jahromi JK. Team attitude evaluation: an evaluation in hospital committees. *Mater Sociomed* 2015; 27(6): 429-33.
 17. Vertino KA. Evaluation of a TeamSTEPPS © initiative on staff attitudes toward teamwork. *J Nurs Adm* 2014; 44(2):97-102.
 18. Baker DP, Amodeo AM, Krokos KJ, Slonim A, Herrera H. Assessing teamwork attitudes in healthcare: development of the TeamSTEPPS teamwork attitudes questionnaire. *Qual Saf Health Care*, 2010; 19(6):e49
 19. Tomey AM. Nursing leadership and management effects work environments. *J Nurs Manag* 2009;17(1):15-25.
 20. Powell SM, Hill RK. My copilot is a nurse-using crew resource management in the

- OR. AORN J 2009; 83(1):179-180, 183-90,193-8.
21. Silva EG, Oliveira VC, Neves GB, Guimaraes TM..Nurses' knowledge about Nursing Care Systematization: from theory to practice. Rev Esc Enferm USP 2011; 45(6):1380-6.
22. Moody R, Pesut D. The motivation to care: Application and extension of motivation theory to professional nursing work. Journal of Health Organization and Management 2006; 20(1):15-48.
23. Gillespie BM, Harbeck E, Kang E, Steel C, Fairweather N, Panuwatwanich K, Chaboyer W. Effects of a Brief Team Training Program on Surgical Team's Nontechnical Skills: An Interrupted Time-Series Study. J Patient Saf 2017; doi: 10.1097/PTS.0000000000000361 [Epub ahead of print].
24. Whittaker G, Abboudi H, Khan MS, Dasgupta P, Ahmed K. Teamwork Assessment Tools in Modern Surgical Practice: A Systematic Review. Surg Res Pract 2015;2015:494827. doi: 10.1155/2015/494827.
25. Oldland E, Currey J, Considine J, Allen J. Nurses' perceptions of the impact of Team-Based Learning participation on learning style, team behaviours and clinical performance: An exploration of written reflections. Nurse Educ Pract 2017;24:62-69.
26. Currey J, Eustace P, Oldland E, Glanville D, Story I. Developing professional attributes in critical care nurses using Team-Based Learning. Nurse Educ Pract 2015;15(3):232-8.
27. Epstein B. Five heads are better than one: preliminary results of team-based learning in a communication disorders graduate course. Int J Lang Commun Disord 2016;51(1):44-60.
28. Kim HR, Song Y, Lindquist R, Kang HY. Effects of team-based learning on problem-solving, knowledge and clinical performance of Korean nursing students. Nurse Educ Today 2016;38:115-8.
29. Sisk RJ. Team-based learning: systematic research review. J Nurs Educ 2011 ;50(12):665-9.
30. Whitley HP, Bell E, Eng M, Fuentes DG, Helms KL, Maki ED, Vyas D. Practical Team-Based Learning from Planning to Implementation. Am J Pharm Educ 2015;79(10):149.
31. Chau A, Vijjeswarapu MA, Hickey M, Acker D, Huang CC, Tsen LC. Cross-Disciplinary Perceptions of Structured Interprofessional Rounds in Promoting Teamwork Within an Academic Tertiary Care Obstetric Unit. Anesth Analg 2017;124(6):1968-1977.
32. Grover E, Porter JE, Morphet J. An exploration of emergency nurses' perceptions, attitudes and experience of teamwork in the emergency department. Australas Emerg Nurs J 2017;20(2):92-97.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Διάγραμμα ροής 1: Απεικόνιση των βημάτων της ανασκόπησης της βιβλιογραφίας.

Πίνακας 1. Αποτελέσματα συστηματικής ανασκόπησης.

Συγγραφέας	Έτος	Είδος μελέτης	Δείγμα	Αποτελέσματα
Poghosyan και συν. ⁹	2016	Συγχρονική έρευνα	314 νοσηλευτές	Η αυτονομία και οι ευνοϊκές σχέσεις με την ηγεσία βελτιώνουν την ομαδική εργασία
Castner και συν. ¹⁰	2013	Έρευνα	456 νοσηλευτές	Η ομαδική εργασία μέσω του ελέγχου της νοσηλευτικής πρακτικής οδηγεί στην βελτίωση της
Manser ¹²	2009	συστηματική ανασκόπηση	101 άρθρα	υπάρχει σημαντική σχέση μεταξύ της ομαδικής εργασίας και της ασφάλειας των ασθενών
Castner ¹³	2013	έρευνα	456 νοσηλευτές	Το εργαλείο TeamWork Perceptions Questionnaire (T-TPQ) είναι ένα έγκυρο και αξιόπιστο εργαλείο για την μέτρηση των ιεραρχικών σχέσεων της ομαδικής εργασίας καθώς και των δεξιοτήτων και συμπεριφορών μέσα στην ομάδα εργασίας
Kalisch και συν. ¹⁴	2013	έρευνα	2265 νοσηλευτές	Παράγοντες που συσχετίστηκαν με την επιτυχία μιας ομάδας εργασίας ήταν η εμπιστοσύνη, η ύπαρξη ομάδας προσανατολισμού, η δημιουργία αντιγράφων ασφαλείας, η εφαρμογή πρωτοκόλλων και η προσιτή ηγεσία
Schmidt και συν. ¹⁵	2010	Ανασκόπηση	240 νοσηλευτές	Βελτίωση της συμμόρφωσης των νοσηλευτών στα πρωτόκολλα, στις ικανότητες τους και στην επικοινωνία, και μείωση των κλινικών σφαλμάτων μέσα από τη δημιουργία ομάδων εργασίας
Hekmat και συν. ¹⁶	2015	Έρευνα	171 υψηλόβαθμα στελέχη	Η ηγεσία έχει καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της κουλτούρας της ομάδας εργασίας μέσα από εκπαιδευτικά

			νοσηλευτικής υπηρεσίας	προγράμματα
Vertino ¹⁷	2014	Έρευνα	26 νοσηλευτές	Είναι ανάγκη να καταρτιστούν οδηγίες (TeamSTEPPS) για την δημιουργία ομάδων εργασίας
Baker και συν. ¹⁸	2009	Έρευνα	495 νοσηλευτές	Προγράμματα κατάρτισης για την ομαδική εργασία φάνηκε να είναι αποτελεσματικά, καθώς παρατηρήθηκε βελτίωση στο επίπεδο γνώσεων των μελών της ομάδας, και στις δεξιότητες τους αναφορικά με την ομαδική εργασία
Tomey ¹⁹	2009	Ανασκόπηση	73 άρθρα	Αναδείχτηκαν τα σημεία που συμβάλλουν την επιτυχία δημιουργίας ομάδων εργασίας (η ποιότητα της ηγεσίας, η οργανωτική δομή, το μοντέλο διαχείρισης, οι πολιτικές και τα προγράμματα του προσωπικού, τα πρωτόκολλα νοσηλευτικής φροντίδας, η αυτονομία, ο ρόλος του νοσηλευτή ως εκπαιδευτής κα)
Powell και συν. ²⁰	2009	Έρευνα	120 νοσηλευτές	Φάνηκε η συσχέτιση της μείωσης των σφαλμάτων, της καλύτερης έκβασης της υγείας των ασθενών και της ικανοποίηση των νοσηλευτών με την αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς απέναντι στην ομαδική εργασία
Silva και συν. ²¹	2011	Έρευνα	73 νοσηλευτές	Υπάρχει ανάγκη για περισσότερα κίνητρα από την ηγεσία στην νοσηλευτική ομάδα ώστε να καταστεί δυνατή η αυτονομία στην νοσηλευτική πρακτική και να είναι εφικτή η μετάβαση από την θεωρία στην πράξη

Moody και συν. ²²	2006	Ανασκόπηση	73 άρθρα	Η ηγεσία να εφαρμόζει στρατηγικές για την υποστήριξη της κουλτούρας της ομάδας εργασίας
Gilespe και συν. ²³	2017	Έρευνα	179 χειρουργικές επεμβάσεις	Μετά την εφαρμογή προγράμματος κατάρτισης για τις δεξιότητες των ομάδων εργασίας των χειρουργείων σημειώθηκε σημαντική βελτίωση στις δεξιότητες τους που σχετίστηκε με τον επαναπροσδιορισμό του επαγγελματικού ρόλου των νοσηλευτών και την αλλαγή κουλτούρας της ομάδας
Whittaker και συν. ²⁴	2015	Συστηματική ανασκόπηση	8 εργαλεία ελέγχου της ομαδικής εργασίας	Η ενσωμάτωση της κατάρτισης και αξιολόγησης της ομαδικής εργασίας στα προγράμματα σπουδών είναι απαραίτητη
Oldland και συν. ²⁵	2017	Έρευνα	159 μεταπτυχιακοί φοιτητές νοσηλευτικής	Η μάθηση με βάση την ομάδα είναι μια διδακτική στρατηγική που προωθεί την επίλυση προβλημάτων, την κριτική σκέψη, την αποτελεσματική ομαδική εργασία και τις επικοινωνιακές δεξιότητες
Currey και συν. ²⁶	2015	Έρευνα	32 μεταπτυχιακοί φοιτητές νοσηλευτικής	Η επαγγελματική τους ανάπτυξη επιταχύνθηκε λόγω των δεξιοτήτων και των γνώσεων που απόκτησαν μέσω της συμμετοχικής εκπαίδευσης που βασίζεται στην ομάδα
Epstein ²⁷	2016	Έρευνα	19 μεταπτυχιακοί φοιτητές νοσηλευτικής	Η μάθηση με βάση την ομάδα παρέχει στις ομάδες φοιτητών ευκαιρίες να εφαρμόσουν το περιεχόμενο των μαθημάτων με επίλυση προβλημάτων που ακολουθούνται από άμεση ανατροφοδότηση
Kim και συν. ²⁸	2016	Έρευνα	63 φοιτητές	Η συμμετοχική εκπαίδευση που βασίζεται

			νοσηλευτικής	στην ομάδα είναι μια αποτελεσματική στρατηγική διδασκαλίας για την ενίσχυση της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων, της γνώσης και της κλινικής απόδοσης
Sisk ²⁹	2011	Συστηματική ανασκόπηση	17 άρθρα	Οι φοιτητές φάνηκαν ικανοποιημένοι από την συμμετοχική εκπαίδευση που βασίζεται στην ομάδα και βαθμολογούνταν υψηλότερα στις εξετάσεις. Ωστόσο, απαιτούνται περαιτέρω ποιοτικές και πειραματικές μελέτες για την δυνατότητα να λειτουργούν καλά σε ομάδες
Whitley και συν. ³⁰	2015	Συστηματική ανασκόπηση	36 άρθρα	Η μάθηση που βασίζεται στην ομάδα βοηθά τους εκπαιδευτές να αναπτύξουν μια ενεργό προσέγγιση διδασκαλίας για την τάξη μέσω της ομαδικής εργασίας.
Chan και συν. ³¹	2017	Έρευνα	234 επαγγελματίες υγείας	Οι συμμετέχοντες θεωρούν αναγκαία την προώθηση της κουλτούρας της ομάδας για την επίτευξη της διεπαγγελματικής συνεργασίας
Grover και συν. ³²	2017	Ανασκόπηση	17 άρθρα	Η ομαδική εργασία βελτιώνει τις επιδόσεις των νοσηλευτών